

גבולות היחידה: שמות פרק ו' פסוקים י-ל'

נושא היחידה: הכנה לשליחות השנייה אל פרעה

מספר שיעורים: 1

כתבה: חיה לואיס

הסבר כללי:

יחידה זו עוסקת בחידוש שליחותו של משה אל פרעה. נעסוק במניעים לטענות שמעלה משה, וכן בסוגיית האמונה בה' העולה מטענות אלו.

פתיחה: נציג בפני התלמידים את המקרה הבא: תלמיד חדש מגיע לכיתה. הוא כמובן חושש ומתבייש. לאחר כמה ימים, הוא אזור אומץ, ניגש אל חברת ילדים ומבקש להצטרף אליהם למשחק. למרבה הצער, הוא נענה בסירוב מוחץ. מה הוא מרגיש? האם ייגש אל ילדים אלו פעם נוספת ויחזור על בקשתו?



נשוחח על כך, שמן הסתם, הוא יימנע מלנסות שוב את מזלו, הן מתוך תחושת האכזבה וההשפלה, והן מתוך ההבנה שאם לא יחול שינוי כלשהו (התנצלות, שיחה בנושא בכיתה וכדומה), אין סיבה שתגובת הילדים תהיה שונה בעתיד.

עיון בפסוקים:

נקרא את פסוקים י-י"ג



נשאל: מה מורה ה' למשה לעשות?

נזכיר כי מדובר בשליחות השנייה של משה אל פרעה. משה כבר ביקר אצל פרעה בעבר.

כיצד התייחס פרעה לדרישתו בביקור הקודם?

אם פרעה סירב בפעם הקודמת, האם נצפה שמשה ירצה לגשת אליו שוב עם אותה הבקשה? נזכיר את סיפור המקרה מתחילת השיעור.

האם משה נענה כאן לשליחות שמטיל עליו ה'?

משה מעלה שתי טענות/חששות מפני המשימה:

א. "הן בני-ישראל לא-שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה" – הסבר זה מכונה על-ידי רש"י: "קל וחומר". זוהי אחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן, כלומר, אחת מהדרכים הלוגיות (המבוססות על היגיון) של חז"ל לפרש את התורה וללמוד מתוכה דברים שאינם כתובים במפורש.

כדי להדגים את משמעות המושג, נציג את ההמחשה הבאה:

נשתמש במאזניים פשוטים ונניח עליהם חפץ קל (יש לשים לב שהחפץ לא יהיה קל מדי, כדי שיוכל להטות את המאזניים). נשאל: מה קרה למאזניים?
לאחר מכן נסיר את החפץ, ונביא חפץ כבד יותר.

נשאל את התלמידים: מה לדעתם יקרה למאזניים? עד לאן יוטו? כיצד הם יודעים?
נבהיר כי באמצעות ההיגיון, הבנו שאם חפץ קל הכריע את המאזניים עד לגובה מסוים, אזי ברור שחפץ כבד ממנו יכריע את המאזניים לפחות עד לגובה זה, ואף נמוך ממנו.
כך גם הבין משה שאם בני ישראל, שהם מאמינים בני מאמינים, לא קיבלו את דבריו, 'קל וחומר' שפרעה, שאינו מאמין בה' כלל (שהרי בשליחותו הקודמת ענה לו במילים: "מי ה' אשר אשמע בקולו... לא ידעתי את ה'..."), לא יאמין לו.

ב. "ואני ערל שפתיים" – ערל = אטום. ערלה היא כיסוי ואטום. דוגמאות נוספו לפירוש זה אנו מוצאים בפסוק: "ומלתם את ערלת לבבכם" (דברים י', ט"ז) – האטימות המכסה את לבכם, או בביטוי "נפל על אוזניים ערלות" – אוזניים אטומות (בצורה מטאפורית) שאינן מוכנות להקשיב. גם איסור "ערלה" בפירות - משמעותו שהפירות אטומים, מכוסים, כלומר: אסורים באכילה בשנים אלו (רש"י).

אם כך, נשאל, למה מתכוון משה כשהוא מכנה את עצמו "ערל שפתיים"?

משה היה כבד פה וכבד לשון – מגמגם¹.

נשאל: היכן השמיע משה טענה זו בעבר?

נזכיר את מעמד הסנה.

מה ענה לו שם ה'? התלמידים יחזרו לפרק ד' פסוק י', ויקראו:

¹ הרשב"ם מסביר זאת אחרת: מקור הקושי בדיבור הוא בכך שמשה ברח ממצרים לפני שנים רבות, ולכן השפה המצרית אינה שגורה בפיו.

"ויאמר משה אל-ה', בי אדני, לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם, גם מאז דברך אל-עבדך: פי כבד-פה וכבד לשון, אנכי. ויאמר ה' אליו, מי שם פה לאדם, או מי-ישום אלם, או חרש או פקח או עור--הלא אנכי, ה'. ועתה, לך; ואנכי אהיה עם-פיה, והוריתיך אשר תדבר".

כלומר, ה' כבר ענה למשה על טענה זו בדבריו: "מי שם פה לאדם..." – ה' הוא זה שנותן או לוקח את יכולת הדיבור. ה' גם הצמיד אל משה בשליחותו הראשונה את אהרון שישימש לו כדובר.

אולם משה מעלה טענה זו שוב, וגם כאן ה' מצרף אליו את אהרון.

ה' שולח שוב את משה ואהרון אל שתי השליחויות – אל העם, ואל פרעה, למסור להם את דבריו.

פסוקים י"ד-כ"ח

אלו פסוקים הנלמדים אקסטנסיבית.

התלמידים יקראו את הפסוקים.

נשאל: מה תוכן הפסוקים?

הפסוקים מפרטים את תולדות משפחת לוי עד למשה ואהרון.

כיצד זה מתקשר לאירועים המסופרים בפרקנו – לשליחות אל העם ואל פרעה?

נסביר שמכיוון שהתורה מספרת לנו על משה ואהרון, היא עוצרת ומספרת מי הם – למי נולדו, מי הם אבותיהם. אנו רואים זאת במילים: "אלה ראשי בית אבותם" – הכוונה לבית אבותם של משה ואהרון,

וכן בסוף הפסוקים: "הוא אהרן, ומשה--אשר אמר ה', להם, הוציאו את-בני ישראל מארץ מצרים, על-צבאתם. הם, המדברים אל-פרעה מלך-מצרים, להוציא את-בני-ישראל, ממצרים; הוא משה, ואהרן" – אנו רואים שמטרת הפירוט היא להסביר מי הם משה ואהרון.²

את ההתמצאות בפסוקים יבצעו התלמידים בעזרת השלמת אילן יוחסין (ראו נספח).

² ניתן לציין כי התורה מספרת לנו מי הם ראשי בית אבותם של משה ואהרון משבט לוי, אולם היא מתחילה בראובן ושמעון, כדי שלא נחשוב שלוי הוא הבכור (רמב"ן).

לאחר קריאת הפסוקים והשלמת התרשים, נתבונן בו ונשאל: על איזו משפחה ניתן בפסוקים הכי הרבה מידע (שנות חייהם, נשותיהם, צאצאיהם)? ניתן לראות שהפסוקים מובילים אל אהרון. עובדה זו עשויה להצביע על התפקיד המשמעותי שלו בשליחות³.

נקרא את פסוקים כ"ח-ל"

הפסוקים מתארים את המשימה שמטיל ה' על משה לגשת אל פרעה, ואת טענותיו של משה.

היכן כבר קראנו מידע זה? בפרקנו בפסוקים י"ב-י"ג. מדוע התורה חוזרת עליו?

נסביר שמכיוון שהתורה עצרה ופירטה עניין אחר, היא מזכירה לנו היכן עצרנו, לפני שהיא ממשיכה בסיפור המאורעות – "דיברה תורה בלשון בני אדם". מכיוון שהתורה מיועדת ללימוד על ידי בני אדם, היא משתמשת בדרך הנהוגה ביניהם – לתת תזכורת לשיחה שנקטעה, שכן טבע האדם לשכוח (רש"י).

הצעות להמחשה:

- א. המחשת המושג 'קל וחומר' באמצעות מאזניים.
- ב. בניית אילן יוחסין למשה ואהרון (ראו פירוט לעיל).



³ ייתכן שהתורה רומזת על כך שתפקידו של אהרון אינו עזרה טכנית למשה בלבד, אלא תפקיד מהותי. ייתכן שיש בכך רמז להמשך השליחות – להקמת המשכן ולכהונה.